

Een Natuurwinstplan voor het Ysselmeergebied !?

Tekst Frans de Nooij
Beeld Willem Goudswaard



Brandganzen op
bezoek in Friesland



Van parkeren op een dieptepunt naar herstel van robuuste natuur?

Algemeen aanvaard is toch wel dat de Afsluitdijk, naast de voordelen voor veiligheid en voedselproductie ook een ecologische ramp heeft veroorzaakt: het afsluiten van een brakke zeearm met getijden en productieve zoet-zout overgangen. Met drastische gevolgen voor de onderwater natuur en voor de daarvan afhankelijke vissen en vogels. Minder bekend is dat na decennia van wegstappen in de jaren 80 en 90 de natuurlijke draagkracht nog verslechterde door de fanatieke waterzuivering ingevolge de Europese Kaderrichtlijn Water. Waardoor de basis van het ecosysteem in het IJsselmeergebied verder werd verzwakt. Gelukkig zijn er in het laatste decennium een aantal pogingen ondernomen het tij te keren door de aanleg van onderwaternatuurgebieden aan de randen, door de aanleg van moerasedeilanden en door projecten voor binnendijks-buitendijks natuur. Een artikel over de toestand van de natuur geschreven door Barbara van Beijma is opgenomen in IJsselmeerberichten 2022.

Onderzoek als motor voor verandering en als kompas *Het ANT-onderzoek. 2009-2013**

Rond 1990 was het door de vele tellingen en waarnemingen wel duidelijk dat de natuur in het Markermeer er heel slecht voorstond en dat die in het IJsselmeer ook erg achteruitgegaan was.

Helaas zijn voor het IJsselmeer en het Markermeer-IJmeer slechts instandhoudingsdoelen bij de aanwijzing van de Natura 2000 gebieden vastgesteld. Besloten werd namelijk geen herstelopgave te formuleren voor een tiental vogelsoorten waarvan de aantallen voorafgaande aan het formuleren van de doelen, dus al in de jaren tachtig sterk waren afgenomen. In plaats daarvan zijn behoudsdoelen opgesteld op basis van de situatie in de periode 1990-2003. Wel werd gelukkig ook besloten grondig uit te zoeken wat de oorzaken van de achteruitgang en de herstel mogelijkheden waren. Van 2009 tot 2013 werd

** dit is een korte versie van een uitvoeriger artikel met bronnen op de website van de IJsselmeervereniging.*

daarvoor de breed opgezette ANT-studie gehouden. De Autonome Neergaande Trend-studie in het IJsselmeergebied.

BIJ HET IJSSELMEER IS NIET GEKOZEN VOOR HERSTEL MAAR VOOR BEHOUD VAN DE SITUATIE ZOALS DIE NU IS

De voornaamste oorzaak van de slechte staat van vogels en vissen bleek de afnemende voedselbeschikbaarheid. De afname van (vooral visetende water) vogels blijkt slechts in beperkte mate veroorzaakt door externe (internationale) factoren. Maar is vooral door lokale omstandigheden in IJsselmeer, Markermeer en IJmeer veroorzaakt. Hoofdoorzaak is de afname van de (aanvoer van) voedingsstoffen in het water. Dit leidt bijvoorbeeld tot een lagere kwaliteit van vlees in mosselen en daarmee een verminderd voedselaanbod voor benthos (bodemleven)-eters onder de vogels. De afname van de populatie spiering leidde tot minder voedsel voor viseters. In het Markermeer was de situatie over het geheel genomen veel slechter dan in het IJsselmeer. Nog minder vlees aan de mosselen en veel minder spiering door al langer minder nutriënten naast een toegenomen slibprobleem.

Voor de meeste (vogel)doelsoorten zijn dan ook de instandhoudingsdoelen niet haalbaar zonder maatregelen. De ANT-vogelsoorten reageren sterk op de daling in aantallen van hun klassieke prooi-soorten als gevolg van de afname van de aanvoer van nutriënten. De hoofdoorzaak van de neergaande trends, de afname van de hoeveelheid voedingsstoffen kan helaas niet structureel met maatregelen worden weggenomen stellen de onderzoekers. Dit komt doordat de normen voor nutriënten in het water zijn vastgelegd in de Europese Kaderrichtlijn Water. Wat de onderzoekers wel aanbevelen is het systeem robuuster te maken door de habitat- en soortendiversiteit te vergroten. Met name onderwaterhabitat. Dit kan door gradiënten in waterdiepte aan te brengen en doorzicht te bevorderen door een betere ontwikkeling van land-water overgangen en door betere verbindingen met de omgeving. Het stimuleren van diversiteit in de waterplantrijke habitat verhoogt het voedselaanbod.





Door fanatieke waterzuivering zijn er veelal te weinig voedingsstoffen voor planten en dieren

Mede door deze aanbevelingen is er voor het IJsselmeergebied, in het kader van de Projectaanpak Grote Wateren (PAGW) een reeks gebieden aangewezen waar deze ontwikkelingen (zouden) kunnen plaatsvinden. Ontbrekende habitattypen en een gezond voedselweb staan daarbij centraal. Met name is aandacht voor waterplantrijke habitats (overstroombare moerasnatuur).

Natuurthermometer 3 en Trendanalyse 2012-2022 IJmeer-Markermeer

Voor ecologie, woningbouw en mobiliteit hebben Rijk en regionale overheden in het Rijk-regioprogramma Amsterdam-Almere-Markermeer (RRAAM) ruim 10 jaar geleden ambities vastgelegd. Voor ecologie is dit vertaald naar de ontwikkeling van een Toekomstbestendig Ecologisch Systeem (TBES). Bij de RRAAM afspraken hoorde ook een voornemen over onderzoek: via de zogenaamde Natuurthermometer zal zo goed mogelijk gebruik gemaakt worden van onder-

zoek naar de staat van de natuur en zullen adviezen kunnen worden geformuleerd voor verbeteringen in de ecologische condities. Zeker voor het IJmeer, maar ook voor het hele Markermeer.

In de in juli 2022 verscheen de derde Natuurthermometer en is op basis van de drie thermometers over negen jaar in de Trendanalyse een beeld geschetst van de gewenste ecologische ontwikkeling van het Markermeer-IJmeer. Er zijn trendanalyses opgesteld van habitats en soorten vogels uit Natura 2000 gebieden. Er worden trends over de waterkwaliteit gegeven, vanuit de Kaderrichtlijn Water en de effecten van de lopende natuurprojecten worden in kaart gebracht evenals de effecten van menselijke ingrepen. Ook worden de effecten van toekomstige natuurmaatregelen en andere plannen ingeschat.

De belangrijkste conclusies en aanbevelingen zijn:

- Er is nog geen Toekomstbestendig Ecologisch Systeem! Het systeem is nog niet robuust. Dat

blijkt onder meer uit de recente afname van toename van waterplanten en afname van mosselen. Niet alle Natura 2000 doelen worden gehaald. Er is nog geen duidelijke verbetering van de waterkwaliteit waargenomen.

- De Natura 2000 thermometer vertoont een positieve trend door natuurmaatregelen zoals Trintelzand en Marker Wadden en door het zich ontwikkelen van heldere randen met waterplanten en het realiseren van visverbindingen. Ook een aantal vogelsoorten vertoont een positieve trend maar voor de vogels van open water is dat niet het geval.
- De belangrijkste opgave is nog de realisatie van een groot oppervlak land-water overgangen > doorontwikkeling Marker Wadden, Achtereovers N-H kust, Oostvaardersoevers. (Niet genoemd wordt verder ontwikkelen van natuurvriendelijke oevers bij de Houtribdijk!! Ook niet de waterplantenproblematiek).
- Er is behoefte aan een uitgebreider monitorings-

programma en een meer structureel onderzoeksprogramma voor het gehele IJsselmeergebied. Gedeeltelijke continuering van binnenkort aflopende programma's zoals het KIMA is gewenst.

Programmatische aanpak Grote Wateren (PAGW)

In 2018 verscheen het Ontwikkelingsperspectief Grote Wateren. In opdracht van de ministeries van I en W en LNV werd verkend wat er nodig is om de grote wateren (Delta, Rivieren, IJsselmeergebied, Waddenzee) ecologisch gezond en toekomstbestendig te maken. Via een maatregelenpakket moest de natuurlijke dynamiek worden teruggebracht met de ecologische processen die daarbij horen: de Programmatische Aanpak Grote Wateren.

Voor het IJsselmeer werd in de fasen 1 en 2 een aantal projecten benoemd en uitgewerkt. Sommige zijn al in ontwikkeling (Marker Wadden); andere zijn gestart



(Friese IJsselmeer-kust) of zijn in voorbereiding (Oostvaardersoevers); ook is er een project dat fors werd bestreden en dat is nu verschaald (Wieringerhoek). Tenslotte zijn er ook projecten die wel zijn genoemd, maar waar vooral met de bril op van waterveiligheid aan is begonnen. Zo werd voor de Noord-Hollandse kust van het Markermeer een veelomvattend doel geformuleerd, maar waar door de *rücksichtslose* dijkverzwaring de verbetermogelijkheden voor natuur vooral onder zand en steen terecht zijn gekomen of doordat ze te duur werden niet zijn uitgevoerd.

Vorig najaar is de minister van I en W et een vervolgvorstel gekomen voor fase 3 > van 2023 tot 2035. Ingediende projecten voor de derde tranche PAGW (2025-2033) vanuit het IJsselmeergebied en toekenning door de minister. Opvallend is dat doorontwikkeling van de Marker Wadden vanuit PAGW *on hold* is gezet, mogelijk na 2033 na heroverweging.

- 1) Friese IJsselmeerkust >> derde tranche gedeeltelijk
- 2) Geleidelijke landwaterovergangen bij Klimaatbuffer PWN >> mogelijk na 2033
- 3) Wieringerhoek. Geleidelijke zoet-zoutovergang bij den Oever>> mogelijk na 2033. (Vergroening kustzone buitendijks en zo mogelijk ook binnendijks wordt niet (meer) genoemd. Het beoogde meer integrale project lijkt verdampt).
- 4) Kansrijke projecten IJssel-Vechtdelta >> akkoord/indien budget
- 5) Onderzoek naar de Onderwaterwereld >> niet opgenomen.
- 6) Optimaliseren Oostvaardersoevers >> akkoord
- 7) Preverkenning ecologie/natte natuur Amsterdam Bay Area >> ??
- 8) Preverkenning natuurlijke achteroevers. >> gehonoreerd en start december 2023.
- 9) Versterking IJsselmeerdijk (natuurontwikkeling vooroevers Oost Flevoland) >> niet opgenomen
- 10) Zuidelijke Randmeren – Een robuust ecosysteem >> nu preverkenning; misschien na 2033

Voor de Friese kust zijn een aantal verbetertrajecten uitgezet.
.....



Opvallend is dat zoveel op de lange baan wordt geschoven. Wellicht omdat er grote projecten in Zeeland of elders zijn die moeten doorgaan. Een helder financieel overzicht over het geheel is er niet. Maar in ieder geval lijkt er te weinig bewegingsruimte te zijn om echt door te pakken voor het hele IJsselmeergebied.

Hoe zit het dan met de verplichtingen vanuit Europa? Noodzaken die dan niet tot meer middelen en een versneld proces en moet de Kamer daar niet over oordelen? Er wordt in het Kamerstuk niet over gesproken en er ontbreekt een afgewogen beleidskader (zie boven) waarin deze aspecten worden besproken. Nu ontstaat toch een beetje het beeld van een onverplichte, vrijblijvende operatie.

Met de aanbevelingen van het Bestuurlijk Platform IJsselmeer lijkt weinig gedaan al kan dat kan bij de uitvoering misschien nog komen.

Met betrekking tot de individuele projecten het volgende:

- Wij kunnen het ermee eens zijn dat uitbreiding van de Marker Wadden is uitgesteld. Vanuit het behoud van zoveel mogelijk open water vinden wij grootschalig plannen sowieso ongewenst. De ANT-onderzoekers noemen eilanden ook niet als oplossingscategorie en de evaluatie van wat nu is aangelegd heeft zeker 10 tot 15 jaar nodig. Nog afgezien van de te verwachten onderhoudskosten.
- De Wieringerhoek is in feite sterk uitgekleeft. Zonder dat dat met zoveel woorden is gezegd. Na een ambitieuze start van de planontwikkeling lijkt de vergroening van de kustzone aan beide kanten van de dijk verdampt. Men werkt nu aan de studie naar de zoet zout varianten bij den Oever en de studie voor een pilot zonne atollen. De discussie over een natuurvriendelijk dijklandschap parkeren is begrijpelijk gelet op de discussie over zonne-atollen, maar zo maar een mooie groen/blauwe ambitie bij het oud vuil gaat te ver!
- Het onderzoek en ontwerp naar een voor de natuur betere inrichting van het onderwaterlandschap kan veelbelovende mogelijkheden ontsluiten. Kan wellicht worden betaald uit onderzoekspotje PAGW. Dus gewoon oppakken. Daar liggen goede mogelijkheden. Het gaat hier ook niet over miljoenen.

VOEDSELBESCHIKBAARHEID VOOR VOGELS KAN OP DE LANGE TERMIJN EEN KNELPUNT WORDEN

- De versterking van de IJsselmeerdijk tussen Lelystad en Ketelbrug is door Waterschap Zuiderzeeland opgevat als een integrale ontwerpogave met veel oog voor de natuurlijke potenties. Deze aanpak verdient lof. Als daar PAGW-geld voor nodig is, verdient dat alle steun.

Dr. Harm van de Geest van de Universiteit van Amsterdam stelt dat: “In de PAGW aanpak een adequaat onderzoeksplan ontbreekt om te evalueren of de projecten daadwerkelijk bijdragen aan de doelen. Huidige monitoring (als die er al is) geeft vaak wel enigszins inzicht in de veranderingen in de lokale toestand (meer vogels, meer vis) maar dan is er nog geen inzicht in de mechanismen van huidige projecten en in welke mate een ingreep een bijdrage levert aan het functioneren van het systeem. Monitoring is niet hetzelfde als onderzoek. Doordat dat ontbreekt kan je ook weinig leren van huidige projecten en zijn nieuwe projecten moeilijk te beoordelen. Het gebrek aan visie samen met gebrek aan het leren van de genomen maatregelen is een echte tekortkoming van de PAGW aanpak”.

Natuurwinstplan Grote wateren. Op zoek naar bewegingsruimte voor natuur

Als resultaat van het Europese Life IP Deltanatuurproject verscheen in 2021 het Natuurwinstplan Grote Wateren > Waddenzee, IJsselmeergebied, Delta en Grote Rivieren. Het is in feite nog helemaal geen uitgewerkt plan maar eigenlijk de handleiding om tot een Natuurwinstplan te komen. Naast voor de andere wateren ook heel actueel voor het IJsselmeergebied omdat een “masterplan” ontbreekt.

Terecht wordt als uitgangspunt gekozen “dat een transitie nodig is in het denken over de natuur in de Grote Wateren”: We moeten voor alles werken aan robuuste, veerkrachtige ecosystemen. Dat betekent natuurlijke processen verbeteren, nieuwe leefgebieden tot ont-



wikkeling laten komen en goede verbindingen creëren met de omringende natuur. We moeten uitzoeken van specifieke doelsoorten naar ecosystemen en natuurlijke processen die kansrijk zijn.

“Een bestuurlijk gesprek over de randvoorwaarden voor robuuste ecosystemen is dan ook een cruciale schakel in het natuurwinst denken” zo wordt terechtgesteld. In het IJsselmeergebied lijkt dit gesprek helaas nog te moeten beginnen. Als voorbeelden het recente “afhaken” van de provincies bij het PAGW-proces en het vrijwel ontbreken van Natuur op de agenda van het Bestuurlijk Platform IJsselmeer.

De weg naar een Natuurwinstplan kent volgens het rapport een aantal stappen en begint met het beeld brengen van de ecologische potenties tot 2050. De bedoeling is de grondslag te leggen voor één of meerdere ecologische streefbeeld(en) voor (delen van) het IJsselmeergebied. Op basis van een ecosysteembenadering wordt gepleit voor een toename van inundatiegraslanden, overstroombare moerassen, ondiep water met onderwatervegetatie, rietoevers en matig diep areaal. Deze milieutypen worden alle van een streefbeeld voorzien. Moerasontwikkeling, deels via eilanden met geleidelijke land-waterovergangen zal volgens de opstellers de beschikbaarheid van geschikte



**Bij Marker Wadden moet een pandemie
aan eilanden worden voorkomen**



habitats voor veel vogels vergroten. Voedselbeschikbaarheid voor vogels kan overigens wel een knelpunt worden op lange termijn. En is dat soms nu al! Of de beoogde ingrepen dit kunnen verhelpen is zonder verdere uitwerking niet vast te stellen. Waar verbindingen met het achterland mogelijk zijn kan natuurwinst met meer terrestrische habitats worden bereikt.

Deze voorgenomen aanpak zou wel een enorme verbetering zijn na alle afbraak van natuurbeleid sinds Rutte 1. Het is eigenlijk een terugkeer naar het natuurbeleid van de jaren 80 en 90 met gerichte aandacht voor ruimtelijke ordening. Streven naar robuuste natuur, niet alleen in al aangewezen natuurgebieden, maar ook door meekoppeling met andere functies en/of gebieden. Het doet echter wel een stevig appél op een goede samenwerking tussen overheden en tussen de overheid en (groene) belangenorganisaties. Dat loopt in het IJsselmeergebied nog niet zoals het zou moeten. Daarom is goede inkadering van het PAGW-programma van groot belang. Zo ook de steun in de rug vanuit Europa en de daar gehanteerde stevige inhoudelijke en juridische onderbouwing voor natuurherstel.

Water en bodem sturend

Op 25 november 2022 stuurde de minister van Infrastructuur en Waterstaat een brief aan de Tweede Kamer met de titel “Water en Bodem sturend”.

“Het IJsselmeergebied is niet alleen onze nationale regenton, maar vervult ook een grote rol in de waterhuishouding van ons land. Veel wateropgaven komen hier samen en staan onder druk, zoals waterkwaliteit, zoetwatervoorziening, waterafvoer en Natura 2000 doelen. Tegelijkertijd is de landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteit van het gebied van grote waarde”.

De volgende beleidsvoornemens/uitgangspunten worden genoemd:

- 1) Rekening houden met grotere peilfluctuaties van 20 naar eventueel 50 cm. Hiermee wordt de zoetwatervoorziening vanuit het IJsselmeer geborgd. Dus rekening houden met een grotere zoetwaterbuffer en meer bergingscapaciteit.
- 2) We verzoeken provincies, waterschappen en gemeenten zowel op de dijkenbiodiversiteit te bevorderen, als binnendijks naar ruimte te

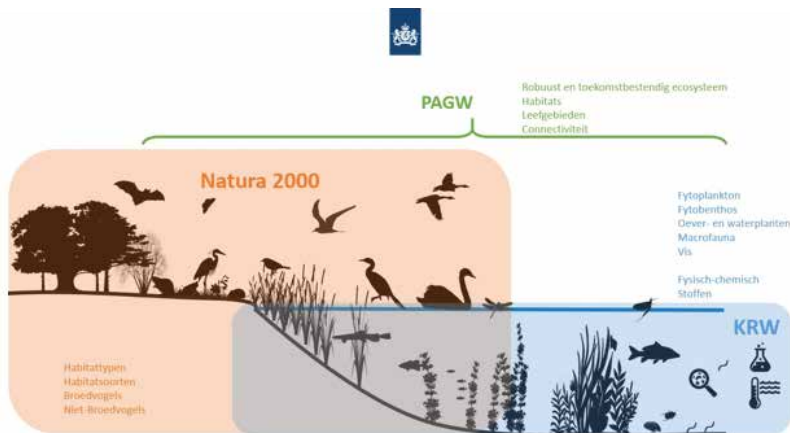
zoeken voor natuurlijke achteroevers. Hiermee zorgen we voor robuuste watersystemen.

- 3) Geen nieuwe landaanwinning (eilanden) toestaan. Wel ruimte laten voor de ontwikkeling/aanleg van “overstroombare natuur” om te voldoen aan de Natura 2000 en de KRW doelen.
- 4) De Omgevingswet en de voorwaarden voor buitendijks bouwen worden aangescherpt. Het Rijk zal de komende jaren in overleg met de regio het beleid rond buitendijkse ontwikkelingen actualiseren en daar de regelgeving op aanscherpen.

ER ONTSTAAT HET TREURIGE BEELD DAT DE PROVINCIES SAMEN GEEN VISIE KUNNEN ONTWIKKELEN OVER HET HERSTEL VAN DE NATUUR IN HET IJSSELMEEREBIED

Dit lijken vooral stevige standpunten voor het optimaliseren van de “regenton” en het voorkomen van een “Pandemie van Eilanden”, waar we in IJsselmeerberichten najaar 2021 over schreven onder de kop: “Zwaar weer op komst”. Voor echte eilanden boven de waterlijn (voor recreatie en buitendijks bouwen) lijkt dus niet langer ruimte. Maar hoe zien we dan de uitbreiding van moerasnatuur? Natuurmonumenten stelt op zijn website het volgende over de toekomst van de Marker Wadden: “Samen met het onderwaterlandschap is de eerste fase van de Marker Wadden 1300 hectare groot. Onze ambitie is de Marker Wadden een grote natuurarchipel te maken van in totaal 10.000 hectare”. Als dat wordt opgevat als nieuwe eilanden kan dat dus niet doorgaan zou je zeggen. Desgevraagd had Natuurmonumenten geen commentaar paraat op deze situatie. In de eveneens zeer recente Kamerbrief over de PAGW derde fase wordt nog wel degelijk een opening geboden voor uitbreiding lijkt het. Daar staat dat voor de periode 2025-2033 voor de doorontwikkeling van de Markerwadden nu geen reservering wordt gedaan, maar dat de mogelijkheid wordt opengehouden dat die in een latere tranche, dus na 1933 alsnog wordt gehonoreerd.





Uitleg over PAGW en streven naar een robuust watersysteem.

Ook een tweede mogelijke ontsnapping aan het verbod op nieuwe eilanden biedt de minister zelf in de brief: “In een integrale verkenning kijken we naar kansen voor zonne-energie in combinatie met natuurontwikkeling in de noordwesthoek van het IJsselmeer (het plan Buitendijk) dus en of het mogelijke project Zon op Water) waarbij we voorkomen dat dit nadelig effect heeft op het waterbergend vermogen en de zoetwater-voorraad.” Over natuur en landschap als afwegingscriterium geen woord!

Tenslotte staan het doelen “Nationale Regenton” en “Waterveiligheid” wel erg in contrast met de belangen vanuit natuur. Hogere waterpeilen ’s zomers bieden nauwelijks ruimte voor foeragerende steltlopers, kale grondbroeders en de effecten van zomerstormen zullen nog groter worden dan nu al het geval is.

Regionale visies

- Bestuursovereenkomst **RRAAM/Amsterdam Bay Area**; Panorama. Trendrapport natuur 2022. Zie boven. Een toekomstbeeld voor de lange termijn ontbreekt. De bestuurlijke en ambtelijke organisatie rond de natuuropgave in het RRAAM gebied kan inspirerend zijn voor de organisatie in het gehele IJsselmeergebied.
- **Nationaal Park Nieuwland** > zie de in 2019 Uitgebrachte Ontwikkelingsvisie.
- **Friese kust** >> zie artikel IJsselmeerberichten najaar 2021. Op naar een ecologisch sterker en veiliger Friese IJsselmeerkust.

Voor de Friese kust zijn een aantal verbetertrajecten uitgezet. Met de ambitie de natuur in de kustzone robuuster te maken. Het artikel van Willem Goudswaard zet dat op een rij over

Friese IJsselmeerkust: versterken natuurwaarden

- **Noord-Holland.** Het beoogde project Wieringerhoek is in de recente plannen sterk uitgekleeft. Voor het noordelijk deel zijn er nu enkele kleinere projecten in studie: vergroening buitenkant dijk met moerasontwikkeling gekoppeld aan de uitbreiding waterbuffer van de PWN en een zoet-zout overgang bij den Oever. Maar een visie op de gehele kust ontbreekt evenmin als de ideeën om binnendijks in de Wieringermeer ook stevig aan natuur te doen. Bovendien heeft de provincie duidelijk ingezet op de aanleg van een zonne-atollen archipel zonder aandacht voor serieuze vergroening van het dijklandschap. De kustvisie van de gemeenten gaat voornamelijk over recreatie en bevat geen samenhangende visie op de natuurlijke oevers van het strakke dijklandschap. Het plan om voor het nieuw aan te leggen grote drinkwaterbekken een natuurdijklandschap te ontwikkelen is geënt op compensatie voor verlies aan open water maar is desondanks wel kansrijk.
- In het Markermeer zijn wel een aantal kleine projecten in studie: Schardammer Koggen, Hemmeland, Waterland Oost (PON), Waterlandse Weiden en IJdoorn/Hoeckelingsdam. Maar een visie op het geheel ontbreekt ook hier. Die had mooi kunnen worden opgesteld in het kader van de dijkversterking. Maar het Hoogheemraadschap heeft deze kans onbenut gelaten en de provincie en Rijkswaterstaat hebben hun rol niet genomen. Of er na de Startbeslissing PAGW Markermeerdijken nog ruimte is voor echte ecologische winst door meer dynamiek en nieuwe habitats moet worden afgewacht. Het grootschalig aanvoeren van zwarte grond op de nieuwe zandlichamen voor de oude kustlijn staat een bijzondere botanische ontwikkeling in de weg. Gevreesd moet worden voor uniforme grasmatten met cultivars in plaats van de bloemrijke weiden waar in beginsel sprake van was.

Conclusies en aanbevelingen

We hebben voor wat betreft de natuurontwikkeling helaas nog steeds te maken met een aantal losse projecten. Er is veel recent onderzoeksmateriaal en



daaruit zijn ook wel de belangrijkste uitgangspunten voor de gewenste ontwikkeling af te leiden. Maar er is geen door Rijk en provincies vastgestelde **ecologische visie** voor het geheel. Zo kunnen de provincies geen afgestemd oordeel formuleren over belangrijke natuurprojecten op hun grondgebied. Het is dus zaak de aanbevelingen van het idee Natuurwinstplan om te zetten in breed gedragen beleid. De bal ligt voor het doel! Daarbij ligt het voor de hand te werken met een holistische benadering. Dus de zaken die samenhangen met natuurontwikkeling, zoals recreatie en energie ook in samenhang te bezien en aan te sturen vanuit een daarop toegesneden integrale governance. Met als drager het unieke landschap van wereldklasse!

De governance kan een stuk helderder. Nu kan de ene provincie een actief groen kustbeleid voeren en de andere provincie niet. Nu kan het ene waterschap dijkverzwaring opvatten als integrale opgave met ook natuurdoelen en het andere waterschap volharden in een klassieke, maar eenzijdige waterstaatsopvatting, met teloorgang van natuurlijke oevers en historische landschapswaarden. Nu kan de ene provincie windturbines plaatsen met grote schade voor natuur en landschap en de andere provincie een weloverwogen landschapsbeleid voor windenergie voeren. Ook projecten van maatschappelijke organisaties, zoals de groene rand rond de klimaatbuffer van PWN moeten in het systeem worden opgenomen. Kortom, de samenwerking tussen de ministeries onderling en met de regionale en lokale overheden kan veel beter.

Voor een effectieve sturing is het gewenst dat het **Ministerie van Natuur** weer actief aan het proces deelneemt. Dan pas kunnen ook goede relaties worden gelegd met verwante projecten. Zoals voor Zon op Water, zandwinning met natuurwinst, visserij en beheersing zout indringing.

Ook de **financiering** kan nog best eens kritisch worden bekeken. Ooit is voor de hele PAGW een bedrag naar beste weten geprikt. Maar dat betekent niet dat het ook het echte bedrag moet zijn dat past bij de ambitie om de natuur van de Deltawateren robuust te maken. Zeker nu blijkt dat nogal wat goede projecten in het IJsselmeergebied op de lange baan worden geschoven. Voor het budgetrecht van Kamers en Staten is het goed eerlijk te laten zien wat we nastreven, wat een reëel

ER IS VEEL ONDERZOEK MAAR EEN LINK ONTBREEKT TUSSEN DE ONDERZOEKS-RESULTATEN EN BELEIDSVOORNEMENS

bedrag daarvoor is en wat daarvoor in kas is. Dan komt het budgetrecht van gekozenen ook echt tot zijn recht.

Er is veel **onderzoek** verricht en lopend, maar er is geen formele link tussen de resultaten van onderzoek en beleidsvoornemens. Hoewel uitvoering belangrijk is moet er structureel geld zijn voor natuuronderzoek, we weten immers nog vele zaken onvoldoende. In het RRAAM gebied is overigens wel ruimte voor onderzoek (natuurthermometer) en wordt er bij de beleidsontwikkeling en de evaluatie wel gebruik gemaakt van onderzoek.

Door de projectgerichte benadering **ontbreken** nu in de aanpak een aantal voor robuuste natuur belangrijke thema's. Zoals:

- Een project voor de verbetering van de **waterkwaliteit**. Die volgens het ANT rapport hoofdoorzaak is van de achteruitgang. Die is toch essentieel voor een goed resultaat zeggen wetenschappers. Het lijkt contraproductief om blind achter Europese normen aan te jagen. Kern moet zijn: welke water is optimaal voor het noodzakelijke herstel van de natte natuur en wat zijn effectieve middelen voor verbetering?
- Herstel van **dynamiek** is een kerndoel in alle beleidsstukken. Maar wordt daar nu voldoende aan gedaan? De IJsselmeervereniging pleit al lang voor een serieuze studie naar openingen in Houtribdijk en meer natuurlijke dynamiek rond de dijk. Ook kan er aandacht zijn voor projecten die de relatie binnendijkse en buitendijkse natuur verstevigen, zoals de Koopmanspolder. Denk ook aan bloemrijke dijken versus de klassieke groene dijken met schapen.
- Wat ontbreekt is ook een visie en een project voor de **waterplantenproblematiek** in het Markermeer. Hoe valt de door biologen verwachte natuurwinst te combineren met een veilig en attractief milieu voor de (kleine) watersport?



Commentaar over waterkwaliteit van Rijkswaterstaat, Ministerie van LNV en de projectorganisatie Marker Wadden

Op verzoek is na afronding van dit artikel door medewerkers van RWS en het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (informeel) de volgende aanvullende informatie gegeven over het streven naar verbetering van de ecologische waterkwaliteit

- Het Rijk richt zich inderdaad veel op geleidelijke land water overgangen. Dit draagt bij aan veel verschillende doelen in het IJsselmeergebied namelijk het realiseren van ontbrekende biotopen (ondiep water met waterplanten), het zorgen voor verminderd slib in het water en daardoor een beter doorzicht, het ruimte bieden voor waterplanten, macrofauna en jonge/kleine vissen en voor bijdragen aan de waterkwaliteit. Andere opgaven uit de streefbeeld PAGW zijn het versterken van de connectiviteit tussen natuur(gebieden) en het creëren van natuurlijke dynamiek.
- Er is vanuit de streefbeeld gekeken naar wat er nodig is om het ecosysteem in het IJsselmeergebied te versterken. Met name ondiepe, geleidelijke stukken zorgen voor een bijdrage aan de primaire voedselproductie, opgroeimogelijkheden van jonge vissen en macrofauna in het IJsselmeergebied. Doordat het vaak snel diep is na de dijk in het IJsselmeergebied zijn dit de biotopen die het hardste nodig zijn. Hiermee kunnen we dus stellen dat (het creëren van) een dynamisch onderwaterlandschap bijdraagt aan de biodiversiteit. Wat ook speelt is het onnatuurlijke waterpeil, wat ervoor zorgt dat de zachte oevers recht afkalven en waardoor rietkragen zich minder goed gedijen.
- We streven nu inderdaad naar een toename van natuurlijke nutriënten in het IJsselmeer en Markermeer/IJmeer. Van origine zijn zoetwaterdelta's een systeem met een hoge primaire productiviteit en biodiversiteit. Door het ontbreken van voldoende geleidelijke oevers verschilt het IJsselmeer en Markermeer/IJmeer met andere systemen, zoals het Peipsi meer in Estland. Het IJsselmeer wordt hier vaak mee vergeleken. Het doel is dus om meer natuurlijke nutriënten in te brengen in het IJsselmeer en deze daar vast te houden, zoals nu wordt beoogd bij de Oostvaardersoevers. Er wordt hier gekeken naar achteroevers, omdat deze natuurlijke productiviteit en de biotoop voor jonge vis

moeilijk te realiseren is in een gebied met een tegen-natuurlijk peilbeheer.

- Het systeem zoals we nu met de PAGW en Natura 2000 doelstellingen nastreven richt zich dus op een systeem waarin voldoende natuurlijke nutriënten worden ingebracht vanuit dood riet, afgevallen blad en afgestorven waterplanten. Een systeem met minder nutriënten is een kwetsbaarder systeem met een hoger risico op het verder afnemen van de biodiversiteit en meer risico's voor de waterkwaliteit (zoals algengroei).
- Het probleem met algengroei is sterk gebonden aan de verhouding met nutriënten, waaronder fosfaat, de lichtdoorlaatbaarheid en de aanwezigheid van biotoop voor waterplanten. Hierbij spelen de geleidelijke oevers een rol, geleidelijke oevers langs de oeverzone zijn een alternatief voor eilanden met geleidelijke oevers. Met veel geleidelijke oevers met waterplanten zorgen voor een grotere buffer die een algenbloei kunnen tegenhouden/remmen.
- Uiteindelijk gaat het dus met name om de balans tussen ecotopen, doorzicht en nutriënten, wat gezamenlijk zal zorgen voor een weerbaar systeem. En het op een natuurlijke manier vasthouden van voedingsstoffen in het systeem.

De projectorganisatie Markerwadden heeft recent de volgende info gedeeld over het effect van de Markerwadden op de waterkwaliteit:

- De doelstelling gericht op het verbeteren van de ecologische toestand van het Markermeer door middel van het deels vastleggen en deels invangen van slib en het met slib en ander bodemmateriaal realiseren van diverse ecologische habitats in de vorm van natuureilanden en moerasgebieden is gevolgd in het onderzoeksprogramma KIMA, Kennis- en Innovatieprogramma Marker Wadden. De reikwijdte van de invloed van de aanleg van Marker Wadden op het omringende water is nog moeilijk te duiden. In het gebied direct rond de eilanden wordt een grote hoeveelheid slib ingevangen en wordt het water helderder. Op grotere afstand zijn de effecten vooralsnog minder duidelijk. Dit is een onderwerp dat verder onderzocht gaat worden in KIMA 2, het vervolgonderzoek rond Marker Wadden.

